

Mnogo toga se promenilo od 2014. godine, i iako je Evropska komisija produžila važnost Smernica o državnoj pomoći za zaštitu životne sredine i energetiku 2014-2020 do kraja 2021. godine, one su sada prilično zastarele. Smernice su donele značajne promene u načinu na koji javni novac podržava energetske sektor EU, posebno obnovljive izvore energije. Smernice, koje utvrđuju pravila o načinu na koji Evropska komisija ocenjuje planirane subvencije država članica za energetske i ekološki sektor, osigurale su prelazak sa feed-in tarifa na premije dodijeljene putem postupka konkurentnog nadmetanja, pomažući tako u velikoj meri smanjenje troškova podsticaja obnovljive energije.

Smernice su donele pozitivne promene koje su ograničile podsticaje za izgradnju dodatnih malih hidroelektrana u zemljama EU, ali se nisu pokazale uspešnim u zaustavljanju državne pomoći za postojeće hidroenergetske projekte koji krše zakone EU o životnoj sredini, niti za sprečavanje pomoći za sofijsku spalionicu, projekte za fosilni gas od zajedničkog interesa, ili mehanizmi kapaciteta koji omogućavaju subvencije za fosilna goriva. Prošle nedelje je završena javna konsultacija o planovima za nove smernice, čemu je Bankwatch dao niz ideja o tome kako prekinuti ekološki štetne subvencije.

Čak i u okviru postojećih pravila, moglo bi se učiniti mnogo više na osiguranju usklađenosti sa zaštitom životne sredine i usklađenosti politika. Smernice već navode da države članice moraju osigurati usklađenost sa zakonodavstvom EU o životnoj sredini, izvršiti procjenu uticaja na životnu sredinu kada to zahteva zakon EU i osigurati sve relevantne dozvole. Takođe posebno ističu da hidroelektrane moraju biti u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama i projekti otpada sa hijerarhijom otpada utvrđenom u Okvirnoj direktivi o otpadu. Evropski sud pravde potvrdio je u septembru 2020. godine da se pomoć za delatnost koja krši zakone EU o životnoj sredini ne može smatrati kompatibilnom sa unutrašnjim tržištem. Ali u stvarnosti, Komisija mora da vodi više računa o proceni usklađenosti sa zaštitom životne sredine. Nejasno je kako Komisija trenutno to proverava, ali iz njenih odluka o šemama podrške za obnovljive izvore energije izgleda da ona traži od države članice da potvrdi da će obezbediti usklađenost, umesto da gleda stvarni dosije o usklađenosti zemlje. U stvarnosti, šeme podrške - od kojih su neke dodeljivale pomoć pre stupanja na snagu važećih Smernica - odobravale su subvencije za projekte za koje se kasnije ispostavilo da nisu usklađene. Na primer, Komisija je 2015. godine pokrenula postupak protiv Rumunije zbog neprimenjivanja pravne tekovine o životnoj sredini na male hidroelektrane. Pismo službenog obaveštenja Komisije iz 2019. godine o neadekvatnoj primeni Direktive o staništima u slučaju vetroparkova i iskustvo sa vetroparkom Kaliakra u Bugarskoj pokazuju da se kršenja zaštite životne sredine odnose i na druge subvencionisane projekte obnovljive energije. Ali, osim opšteg principa da nesaglasni projekti ne smeju da primaju pomoć, u

Smernicama ne postoji jasan mehanizam za sistemsko zaustavljanje ili sprečavanje državne pomoći za nezakonito dozvoljene projekte. Dakle, nova pravila moraju pojasniti kako Komisija i države članice moraju da provere usklađenost prilikom odobravanja pomoći i šta se dešava kada se tek kasnije utvrdi da projekat nije u skladu.

Sigurno je lakše sprečiti dodeljivanje pomoći nego ih kasnije povratiti, pa treba preduzeti pristup iz predostrožnosti, posebno u zemljama u kojima je poznato da kršenje životne sredine predstavlja problem. Baš kao što član 3 Direktive o obnovljivoj energiji zabranjuje državama članicama da odobravaju subvencije za energiju od spaljivanja otpada ako država nije ispunila obaveze odvojenog sakupljanja utvrđene Okvirnom direktivom o otpadu, tako i Smernice moraju jasno navesti da podsticaji za hidroenergiju - čak i za vrlo male elektrane - mogu se pružiti u zemljama koje nisu postigle ciljeve Okvirne direktive o vodama. Isto tako, da bi se osiguralo da energetske projekti razvijeni kršenjem Procene uticaja na životnu sredinu, Direktiva o pticama ili staništima ne dobijaju podsticaje, Smernice moraju jasno navesti da bilo koji energetske / ekološki projekti ili sektori koji su predmet prekršajnih postupaka, istraga ili sudskih slučajeva možda neće primiti podsticajne isplate dok se problem ne reši.

Postoji - nažalost - razlika između nelegalnosti i štete po životnu sredinu, a prečesto je Komisija prihvatila planirane subvencije koje mogu ili ne moraju biti legalne, ali koje sigurno ne predstavljaju najbolju upotrebu javnog novca. Gasna infrastruktura i visokoeffikasna kogeneracija samo su dva primera kada Smjernice ne sprečavaju državnu pomoć za projekte koji su u suprotnosti sa planovima EU o dekarbonizaciji i kružnoj ekonomiji.

EU je godinama, prema Uredbi TEN-E, koristila javni novac za podršku novoj gasnoj infrastrukturi kao što su cevovodi i LNG terminali, istovremeno promovišući dekarbonizaciju. Propis o TEN-E je trenutno u fazi revizije i Smernice će morati da se revidiraju u skladu sa novom verzijom. Očekujemo da će ovo dovesti do kraja direktne podrške za novu infrastrukturu fosilnih gasova. Međutim, zabrinutost ostaje oko vodonika. Obnovljivi vodonik može igrati ulogu u sektorima koji se teško dekarbonizuju, ali potreban je oprez. Vodoniku su potrebne velike količine energije za proizvodnju, pa čak i ako se generiše iz obnovljivih izvora energije, može vršiti pritisak na ekosisteme. Takođe postoji ozbiljna opasnost od povećanja fosilnog gasovitog vodonika precenjivanjem buduće dostupnosti obnovljivog vodonika. Oblikovanje politika i infrastrukture oko obnovljivih izvora vodonika koji se mogu ili ne mogu ostvariti verovatno će rezultirati proširenjem i proširivanjem upotrebe fosilnog vodonika. Trenutno je manje od 0,1 odsto kapaciteta vodonika za „zeleni vodonik“, a dostupnost obnovljivog vodonika u budućnosti tek treba da bude dokazana. Stoga, direktna ili indirektna podrška vodoniku mora biti ograničena na

strogo obnovljivi vodonik, koji će se koristiti samo za sektore koji se teško dekarbonizuju, i mora isključiti svaku podršku koja se oslanja na fosilna goriva i nedokazane tehnologije poput skladištenja ugljenika.

Komisija je 2019. odlučila da dozvoli subvencije za spalionicu otpada u Sofiji, uprkos zastrašujućem rekordu Bugarske o reciklaži. Zbog toga postoji velika verovatnoća da će materijali koji se mogu reciklirati izgoreti. Ova odluka rezultat je činjenice da trenutne Smernice dozvoljavaju operativnu pomoć za visoko efikasna postrojenja za kogeneraciju kako je definisano u Prilogu II Direktive o energetskej efikasnosti. U praksi se ovo pokazalo kao rupa koja omogućava subvencije za fosilna goriva, kao i spaljivanje otpada koji nije biorazgradiv i zbog toga ne bi bio kvalifikovan za operativnu pomoć za obnovljive izvore energije, kao u slučaju iz Sofije. Više nije prihvatljivo pružati državnu pomoć za fosilna goriva u bilo kom obliku, efikasnom ili ne, niti za druge neodržive oblike energije kao što je spaljivanje otpada. Komisija treba da preispita definiciju kogeneracije koja može dobiti pomoć u skladu sa Smernicama i prestane da je povezuje sa trenutnom definicijom iz Direktive o energetskej efikasnosti. Takođe bi trebalo da ažurira smernice, kako bi sprečio bilo kakve subvencije za spaljivanje otpada u zemljama koje nisu ispunile svoje ciljeve odvojenog sakupljanja otpada, u skladu sa članom 3 Direktive o obnovljivoj energiji. Ali takođe treba uzeti u obzir da Komisija u Izveštaju o ulozi energije od otpada u kružnoj ekonomiji iz 2017. godine savetuje državama članicama da ukinu javnu podršku za energiju od spaljivanja, jer količine mešovitog otpada kao sirovine za otpad -očekuje se pad energetske procesa kao rezultat obaveza odvojenog prikupljanja i sve ambicioznijih ciljeva EU za recikliranje. Dakle, upitno je da li uopšte treba dozvoliti bilo kakvu novu pomoć za spaljivanje otpada.

Jedan od najzanimljivijih delova konsultativnog upitnika Komisije obuhvatio je predlog za pokretanje javnih konsultacija o predloženim šemama pomoći. S obzirom na to da su odluke o državnoj pomoći do sada bile jedno od najtežih područja u procesu donošenja odluka u EU na koje je javnost mogla uticati, ovo bi bilo izuzetno dobrodošlo kao korak naprijed za povećanje transparentnosti i efikasnosti državne pomoći. Državna pomoć se tradicionalno posmatra kao nešto što uglavnom utiče na tržišne konkurente kompanija korisnica, tako da su šira javnost i nevladine organizacije (NVO) bile malo uključene. Često je teško saznati kada Komisija u početku ispituje slučajeve, jer se oni najavljuju tek kada se donese odluka o pokretanju istrage. Dakle, teško je pružiti blagovremeni doprinos, a ni široj javnosti ni NVO-ima nije dozvoljeno da osporavaju odluke Komisije o državnoj pomoći. Arhuska konvencija predviđa potrebu za uključivanjem javnosti u donošenje ekoloških odluka, pa je logično da se konsultuju šeme državne pomoći sa potencijalnim uticajem na životnu sredinu - pozitivnim

ili negativnim. Slično tome, javnost mora biti u stanju da ospori odluke Komisije o odobravanju državne pomoći, što je jedno od pitanja koje se pokreće u drugom aktuelnom procesu politike EU, preispitivanju Arhuske uredbe, koja je još uvek u toku. Evropska komisija se čvrsto obavezala u svom Zelenom dogovoru kako bi se osiguralo da je životna sredina na vrhu svoje agende i da evropski građani imaju glas u ovom procesu. Politika državne pomoći može doneti razliku samo ako se sprovodi zajedno sa ambicioznim zakonodavstvom u svim oblastima. Ali jasno je da će upotreba javnih sredstava snažno uticati na rezultate Zelenog dogovora i da nema vremena za gubljenje. Nove smernice o državnoj pomoći za zaštitu životne sredine i energetiku moraju učiniti više ne samo da osiguraju da projekti podržani državnom pomoći budu u skladu sa zakonodavstvom EU o životnoj sredini, već i da predstavljaju najbolju upotrebu javnog novca. Državna pomoć mora gledati dalje od onoga što je legalno, do onoga što je očito poželjno.

Izvor: bankwatch.org